Załącznik do Uchwały
Nr ……...
Rady Powiatu Stalowowolskiego
z dnia .....2021 r.

POWIAT
STALOWOWOLSKI

PROGRAM ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ W POWIECIE STALOWOWOLSKIM NA LATA 2021 - 2023

Stalowa Wola 2021 rok

Spis treści

Wprowadzenie ……3

Metodologia ……..…..5

1. Diagnoza pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim …….....…..…6

1.1. Zasady organizacji pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim w świetle *ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* z dnia 9 czerwca 2011 r. ……..……6

1.2. Instytucjonalna piecza zastępcza …….……11

1.3. Rodzinna piecza zastępcza ……..…….....13

1.4. Działalność organizacji pozarządowych w obszarze pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020……..……...……...…15

2. Kierunek rozwoju systemu pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim…….18

2.1. Współpraca Powiatu Stalowowolskiego z gminami w ramach systemu rodzinnej pieczy zastępczej ……..……18

2.2. Analiza danych i ewaluacja dotychczas obowiązującego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2018 – 2020……..……....22

2.3. Postępy w deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim……..…26

2.4. Cele i zadania programu……...……..……30

2.5. Limit rodzin zastępczych zawodowych na lata 2021 – 2023 ……...……34

3. Finansowanie, monitoring i ewaluacja ……..…….34

Zakończenie ……..……..……36

Wprowadzenie.

Prawidłowo funkcjonująca rodzina jest gwarantem właściwego rozwoju młodego pokolenia. To w niej, dziecko doświadcza miłości, bliskości, akceptacji. Rodzina odpowiada za uspołecznienie jednostki przygotowanej do odgrywania określonych ról społecznych, daje potencjał do rozwoju wzrastających w niej dzieci. Rodzina jest niezwykle ważną płaszczyzną polityki społecznej, stanowi naturalne środowisko wpajania podstawowych wartości, wzorców i zasad współżycia, rozwoju emocjonalnego i społecznego swoich członków. Jednak z drugiej strony rodzina bywa też źródłem dysfunkcji społeczno-rozwojowych, prowadzących do społecznego wykluczenia i stygmatyzacji jej członków. Wówczas niezbędne jest wsparcie z zewnątrz realizowane przez instytucje i służby powołane do udzielania pomocy rodzinie. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowanych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Natomiast system pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Działaniom profilaktycznym mającym na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym muszą towarzyszyć działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Powinny mieć one charakter okresowy i zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Wśród instytucji sprawujących pieczę zastępczą nad dzieckiem szczególne miejsce powinny zajmować rodzinne formy. Mając powyższe na uwadze zakłada się, że podstawowymi formami pieczy zastępczej będą rodziny zastępcze zawodowe, rodziny zastępcze niezawodowe, rodziny spokrewnione oraz rodzinne domy dziecka.

Celem pieczy zastępczej jest przygotowanie dziecka do odpowiedzialnego i samodzielnego życia, pokonywania trudności życiowych, wpajanie prawidłowych norm społecznych, podtrzymywanie bliskich i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami oraz zaspakajanie potrzeb emocjonalnych dzieci ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych. Prawidłowy przebieg procesów wychowawczych i socjalizacyjnych inicjowany w rodzinie warunkuje przygotowanie do pełnienia przez dzieci i młodzież ról społecznych także w innych zbiorowościach, m.in. w grupach rówieśniczych, zawodowych, w społeczeństwie. Z drugiej strony dysfunkcjonalność rodziny polegająca na niewywiązywaniu się z powierzonych jej zadań, prowadzi do zaburzeń procesu socjalizacji, czego konsekwencją jest niewłaściwe lub nie dość staranne przygotowanie młodego pokolenia do życia w społeczeństwie. Obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizacji pieczy zastępczej spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz organach administracji rządowej

we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądami, ich organami pomocniczymi, policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami, związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi. Wspomaganie rodziny w wypełnianiu zadania wychowania i opieki nad dziećmi oznacza zatem zaangażowanie wielu podmiotów, co z kolei wymaga stworzenia skoordynowanego i spójnego systemu pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej kompleksowo reguluje problematykę wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, tj.: działania profilaktyczne ukierunkowane na rodziny zagrożone lub przeżywające trudności oraz budowanie mechanizmów pracy z rodziną dziecka i organizację systemu pieczy zastępczej. Ustawa rozdziela funkcje gminy i powiatu w ten sposób, że w kompetencji gmin pozostaje praca z rodziną biologiczną dzieci umieszczonych w pieczy a do zadań powiatu należy organizacja pieczy zastępczej. W celu zapewnienia każdemu dziecku całkowicie lub częściowo pozbawionemu opieki rodziców, stabilnego i trwałego środowiska wychowawczego, tworzy się programy wspierania rodziny (gminy) oraz programy rozwoju pieczy zastępczej (powiaty).

Art. 180 pkt 1 cyt. ustawy wskazuje, że **do zadań powiatu należy opracowanie i realizacja 3 – letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej**, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych. Program służy usystematyzowaniu i ukierunkowaniu działań, ustaleniu priorytetów i zakresu prowadzonej działalności na rzecz rozwoju pieczy zastępczej. Uchwałą Rady Powiatu Stalowowolskiego Nr XXXV/254/2018 z dnia 24 stycznia 2018 r. przyjęto Program Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2018 – 2020, który realizowany był przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli. Opracowano nowy dokument, w którym uwzględniono dotychczasowe doświadczenia w organizowaniu opieki i wychowania w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.

Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023 wpisuje się w założenia Programu „Samorząd dla Rodziny – Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2030." Uwzględnia także działania w obszarze pieczy zastępczej, które zostały zawarte w innych dokumentach programowych o zasięgu krajowym i wojewódzkim.

Metodologia.

W celu opracowania Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli (pełniące rolę organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim) rozpoczęło prace nad powyższym dokumentem. Dokonano diagnozy zagadnienia w powiecie oraz ewaluacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2018-2020 poprzez zbieranie, analizę i interpretację danych. Dotychczasowe doświadczenia w obszarze pomocy dziecku i rodzinie, pokazały jak ważna jest współpraca międzyinstytucjonalna, która umożliwia skuteczną i kompleksową pracę z rodziną. Ten rodzaj współpracy usprawnia organizację lokalnego systemu wsparcia z uwzględnieniem możliwości i zasobów jednostek samorządu terytorialnego. Tworzy się platforma współpracy między instytucjami oraz buduje społeczne zaufanie do kompetencji instytucji pomagających. Oczywiście współpraca jest procesem, wymaga czasu i zaangażowania, ale jest najbardziej efektywną i całościową formą pomocy dziecku i rodzinie. Nawet preambuła ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej akcentuje wagę współpracy międzyinstytucjonalnej:
„Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla ich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami.”

Współpraca międzyinstytucjonalna jest działaniem skoordynowanym, łączącym wiedzę, umiejętności oraz doświadczenia specjalistów reprezentujących instytucje i organizacje, dla których priorytetem jest wsparcie i pomoc w rozwiązywaniu problemów rodziny i poszczególnych jej członków. Dlatego działania wynikające z realizacji 3-letnich Programów Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim prowadzone są we współpracy z przedstawicielami ośrodków pomocy społecznej, organizacji pozarządowych działających na rzecz dziecka i rodziny oraz kierowników placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu powiatu. Bieżąca współpraca z samorządami gminnymi działającymi w obszarze pomocy społecznej, przedstawicielami instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz lokalnymi organizacjami pozarządowymi działającymi w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej ma kluczowy wpływ na ostateczny kształt dokumentu, który wytycza cele i zadania na rzecz rozwoju pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim.

1. Diagnoza pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim.

1.1. Zasady organizacji pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim w świetle ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli jest jednostką organizacyjną Powiatu Stalowowolskiego. Jako samodzielna jednostka organizacyjno-budżetowa podporządkowana bezpośrednio Zarządowi Powiatu, zostało powołane uchwałą Nr IV/9/99 Rady Powiatu Stalowowolskiego z dnia 5 lutego 1999 r. Celem jednostki jest pomoc w uzyskaniu samodzielności i satysfakcjonującego poziomu życia osobom i rodzinom zamieszkałym na terenie powiatu.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. Do zakresu działania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie należą wszystkie sprawy z zakresu pieczy zastępczej niezastrzeżone na rzecz innych podmiotów. Kluczowe znaczenie cytowana wyżej ustawa przypisuje organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej. W Powiecie Stalowowolskim jednostką organizacyjną realizującą zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli zgodnie z Zarządzeniem Nr 49/2011 Starosty Stalowowolskiego z dnia 23 listopada 2011 r.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie jako organizator rodzinnej pieczy zastępczej, realizuje powierzone zadanie poprzez pozostający w strukturze organizacyjnej jednostki:

- **Dział Pomocy Społecznej**, w ramach którego funkcjonują 2 zespoły:

- **Zespół ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej** (pedagog, psycholog oraz 2 koordynatorów)
- **Zespół ds. Pomocy Instytucjonalnej i Świadczeń** (starszy specjalista pracy socjalnej, inspektor, starszy inspektor oraz stanowisko ds. EFS). Za prawidłową i terminową realizację zadań Działu Pomocy Społecznej odpowiada kierownik. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie dysponuje bazą lokalową oraz kadrową w postaci zatrudnionych specjalistów z długoletnim doświadczeniem w pracy z rodziną I dzieckiem.

Zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej określone w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wytyczają kierunki działań w stosunku do rodzinnej pieczy zastępczej. Najważniejsze z nich to:

1) prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;

2) kwalifikowanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej;

3) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;

4) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, wydawanie świadectw ukończenia tych szkoleń oraz opinii dotyczącej predyspozycji do pełnienia funkcji dyrektora i wychowawcy w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego;

5) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, biorąc pod uwagę ich potrzeby;

6) zapewnianie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w ramach grup wsparcia oraz rodzin pomocowych;

7) organizowanie dla rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka pomocy wolontariuszy;

8) współpraca ze środowiskiem lokalnym, w szczególności z ośrodkiem pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz z organizacjami społecznymi;

9) prowadzenie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej;

10) zapewnianie pomocy prawnej osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w zakresie prawa rodzinnego;

11) dokonywanie okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej;

12) prowadzenie działalności diagnostyczno-konsultacyjnej, której celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka, a także szkolenie i wspieranie psychologiczno-pedagogiczne osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą oraz rodziców dzieci objętych tą pieczą;

13) przeprowadzanie badań pedagogicznych i psychologicznych oraz analizy dotyczących kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;

14) zapewnianie rodzinom zastępczym zawodowym i niezawodowym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka poradnictwa, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie ich kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego;

15) przedstawianie staroście i radzie powiatu corocznego sprawozdania z efektów pracy;

16) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
17) organizowanie opieki nad dzieckiem, w przypadku gdy rodzina zastępcza albo prowadzący rodzinny dom dziecka okresowo nie może sprawować opieki, w szczególności z powodów zdrowotnych lub losowych albo zaplanowanego wypoczynku.

Zespół ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej opracował **autorski program szkoleniowy** przeznaczony dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej pn. „Drogowskaz do dobrych więzi…" zatwierdzony decyzją Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 stycznia 2019 r. Nr 6/2019/RZ.

Rodzinna piecza zastępcza jest formą tymczasowej opieki nad dzieckiem. W wyniku zmiany sytuacji prawnej dziecka (przywrócenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej) może ustać potrzeba sprawowania dalszej pieczy zastępczej. Kandydaci, podejmując decyzję o utworzeniu rodziny zastępczej dokładnie informowani są o czasowości opieki nad dzieckiem, dlatego muszą brać pod uwagę i akceptować możliwość powrotu dziecka do rodziny biologicznej lub umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej.

Rozpatrzenie wniosku kandydata do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej oznacza konieczność sporządzenia opinii (negatywnej lub pozytywnej) przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, ze szczególnym uwzględnieniem motywacji i predyspozycji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, analizy sytuacji osobistej, rodzinnej, zdrowotnej, finansowej kandydatów potwierdzonej stosownymi dokumentami. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli opracowało **procedurę opiniowania kandydatów** na rodzinę zastępczą zawodową i niezawodową. Procedura ta obejmuje:

1. Rozmowę wstępną oraz ustne i pisemne przekazanie informacji dotyczących wymagań w stosunku do kandydatów.
2. Zebranie i analizę dokumentów złożonych przez kandydatów na rodzinę zastępczą potwierdzających spełnianie przez nich warunków.
3. Badania psychologiczno – pedagogiczne: 4 –5 sesji z kandydatami:

- Praca indywidualna z kandydatami mająca na celu sprawdzenie ich motywacji i predyspozycji do przyjęcia dziecka do rodziny.
- Badania osobowości kandydatów, ich mocnych i słabych stron.
- Badania sytemu rodzinnego kandydatów – domy pochodzeniowe kandydatów; wartości, normy, podstawy działania, ze szczególnym uwzględnieniem miejsca dziecka w rodzinie, stosunku dorosłych do dzieci.

- Badania związku małżeńskiego kandydatów: stworzenie mapy mocnych i słabych stron związku małżeńskiego, modele przywiązania małżeńskiego.
- Badanie postaw rodzicielskich w stosunku do dzieci własnych kandydatów; zapoznanie się ze zdaniem dzieci własnych dotyczącym przyjęcia do rodziny dziecka osieroconego społecznie.
- Wizyta domowa mając na celu sprawdzenie warunków mieszkalno – bytowych.

4. Skierowanie kandydatów na obowiązkowe szkolenie, które trwa nie mniej niż 40 godzin, zawiera 10 godzinny staż w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Szkolenie grupowe prowadzone jest metodą warsztatową.

Po odbyciu szkolenia osoby kandydujące do pełnienia funkcji rodziny zastępczej otrzymują zaświadczenie kwalifikacyjne zawierające potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej. Rodziny zastępcze na ich wniosek wspierają **koordynatorzy** rodzinnej pieczy zastępczej, a wobec rodzin nieobjętych opieką koordynatora, zadania te wykonuje organizator rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynator może mieć po opieką nie więcej niż 15 rodzin zastępczych. Praca koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej nie może być łączona z wykonywaniem obowiązków pracownika socjalnego. Ponadto koordynator nie może prowadzić postępowań z zakresu świadczeń realizowanych przez powiat. W ramach Zespołu ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli, zatrudnionych jest dwóch koordynatorów. Osoby te systematycznie podnoszą swoje kwalifikacje w zakresie pracy z dziećmi i rodziną, w szczególności poprzez udział w szkoleniach i samokształcenie.

Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
2) przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;
3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;

7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Tabela nr 1. ***Liczba rodzin zastępczych objętych wsparciem koordynatora lub organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2018-2020.***

Lata	Rodziny zastępcze objęte wsparciem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej	Rodziny zastępcze objęte wsparciem organizatora rodzinnej pieczy zastępczej
2018	**24**	**3**
2019	**23**	**1**
2020	**24**	**-**

Źródło: dane własne.

Wykonując powierzone obowiązki, koordynatorzy podejmowali współpracę z niżej wymienionymi instytucjami i osobami:

- ośrodki pomocy społecznej (asystent rodziny, pracownik socjalny),
- wydziały rodzinne sądów rejonowych (kurator),
- szkoły (wychowawca, pedagog, psycholog),
- przedszkola,
- urzędy gmin,
- poradnia psychologiczno-pedagogiczna,
- Stalowowolski Ośrodek Wsparcia i Interwencji Kryzysowej,
- rodzice biologiczni oraz członkowie ich rodzin,

Koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej otoczyli rodziny zastępcze wsparciem oraz podejmowali wspólne działania mające na celu rozwiązanie bieżących trudności wynikających z funkcjonowania rodziny. Koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej wykonywali swoje obowiązki w bezpośrednim kontakcie z rodziną i wychowankiem w ich środowisku domowym.

1.2. Instytucjonalna piecza zastępcza.

Sposób i formy organizacji pieczy zastępczej reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zostały one zaprezentowane na diagramie nr 1.

Diagram nr 1. Formy pieczy zastępczej w Polsce.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

Wymienione w ustawie formy pieczy zastępczej to **rodzinna piecza zastępcza** oraz **instytucjonalna piecza zastępcza**. Spośród form opieki instytucjonalnej wyłącznie **placówka opiekuńczo-wychowawcza** jest prowadzona przez powiat, zaś pozostałe dwie – **regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną** i **interwencyjny ośrodek preadopcyjny** prowadzi samorząd województwa.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest prowadzona jako placówka typu:

1. socjalizacyjnego;
2. interwencyjnego;
3. specjalistyczno-terapeutycznego;
4. rodzinnego.

Podkreślić należy, że ustawa nie precyzuje zadań placówki **opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego**.

Głównym zadaniem **placówki opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego** jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia opieki. W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego może zostać wyodrębniona część organizacyjna dysponująca bazą noclegową i zapewniająca opiekę wychowawczą, czynna przez całą dobę, wykorzystywana w sytuacjach kryzysowych, kiedy dziecko ze względów rodzinnych musi czasowo zamieszkać poza swoją rodziną za zgodą rodziców lub opiekunów prawnych albo kiedy rodzina musi czasowo uzyskać schronienie.

Placówka **opiekuńczo-wychowawcza typu specjalistyczno-terapeutycznego** sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności takim, które legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności; wymaga stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymaga wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych.

W **regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej** umieszcza się dzieci, wymagające stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji, które ze względu na stan zdrowia nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Natomiast **interwencyjny ośrodek preadopcyjny** służy dzieciom, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą być umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Zadania **placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego** polegają przede wszystkim na wychowywaniu dzieci w różnym wieku, w tym dorastających i usamodzielniających się. Ponadto placówki tego rodzaju umożliwiają wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu, współpracują z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny. Placówka jest instytucją całodobową czynną bez przerwy cały rok kalendarzowy we wszystkie dni tygodnia. W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego można umieścić w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 8 dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej.

Po wyczerpaniu możliwości udzielenia pomocy w rodzinie naturalnej lub umieszczenia w pieczy rodzinnej, dziecko pozbawione częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej jest kierowane do pieczy instytucjonalnej. W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego umieszczane są dzieci **powyżej 10 roku życia**, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu do życia w rodzinie. Umieszczenie dziecka poniżej 10 roku życia w w/w placówkach jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Zgodnie z art. 95 ust. 3 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej: „w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego można umieścić w tym samym czasie, łącznie **nie więcej niż 14 dzieci** oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej". Funkcjonujące na terenie Powiatu Stalowowolskiego placówki, dla których przepis ten wszedł w życie od stycznia 2021 r., przygotowały się organizacyjnie do obowiązujących standardów.

W Stalowej Woli funkcjonują trzy placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego:

- **Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Podleśna Przystań"** przy ul. Podleśnej 6;
- **Dom dla Dzieci i Młodzieży im. św. Brata Alberta** przy ul. Wałowej 46;
- **Dom dla Dzieci i Młodzieży im. św. Jana Pawła II** przy ul. Wałowej 46A

oraz jedna placówka opiekuńczo-wychowawcza typu interwencyjnego:

- **Placówka Interwencyjna dla Dzieci i Młodzieży** przy ul. Ofiar Katynia 57, która zapewnia całodobową opiekę i zaspokaja niezbędne potrzeby dzieci i młodzieży w sytuacjach kryzysowych.

Pomimo kierunku zmian, jakie wprowadziła ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jest grupa starszych dzieci i młodzieży, dla których jedyną szansą jest umieszczenie w pieczy instytucjonalnej. Jest to podyktowane m. in. brakiem wystarczającej ilości rodzin zastępczych, jak również wiekiem dzieci, ich trudnościami w przystosowaniu się do życia w rodzinie oraz innymi, często sprzężonymi dysfunkcjami.

1.3. Rodzinna piecza zastępcza.

W ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej - art. 4 pkt 1 - ustawodawca podkreśla, iż stosując zapisy ustawy, należy mieć na względzie podmiotowość dziecka i rodziny oraz prawo dziecka do wychowywania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania dziecka poza rodziną – do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeśli jest to zgodne z dobrem dziecka. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli dążąc do zapewnienia opieki i wychowania każdemu dziecku pozbawionemu możliwości wzrastania w swym naturalnym środowisku rodzinnym, podejmuje wszelkie konieczne działania celem umieszczania dzieci w rodzinnych formach pieczy, również poza Powiatem Stalowowolskim.

Rodziny zastępcze zawodowe są przyszłością profesjonalnej opieki pozainstytucjonalnej. Dlatego wszelkie działania instytucji powołanych do pracy z rodziną i dzieckiem oraz stosunek władz samorządowych do osób zgłaszających gotowość pełnienia roli opiekunów zastępczych są nastawione na współpracę z nimi i traktowanie jako partnerów w realizacji ustawowych zadań.

Rodzinna piecza zastępcza obejmująca rodzinę zastępczą oraz rodzinny dom dziecka zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie. Ustawa precyzuje to zadanie zakładając, że te formy opieki traktują dziecko w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej, zapewniają dostęp do przysługujących świadczeń zdrowotnych, zapewniają kształcenie, wyrównywanie braków rozwojowych i szkolnych, zapewniają rozwój uzdolnień i zainteresowań, zaspokajają jego potrzeby emocjonalne, bytowe, rozwojowe, społeczne oraz religijne, zapewniają ochronę przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka oraz umożliwiają kontakt z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej. Ustawa zakłada ponadto, że rodzina zastępcza oraz prowadzący rodzinny dom dziecka współpracują z ośrodkiem adopcyjnym, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej. Odpowiedzialność za organizację rodzinnej pieczy zastępczej ponosi powiat.

Ustawa określa trzy rodzaje rodzin zastępczych. **Rodzinę zastępczą spokrewnioną** tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, będący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka, u których umieszczono dziecko w celu sprawowania nad nim pieczy zastępczej. Funkcje rodziny zastępczej spokrewnionej pełnią najbliżsi krewni dziecka: dziadkowie, starsze, pełnoletnie rodzeństwo. Ustanawia ją sąd rodzinny w wypadku śmierci rodziców, ich niewydolności wychowawczej czy innych problemów, których skutki niekorzystnie odbijają się na dziecku. Z kolei **rodzinę zastępczą niezawodową** lub **rodzinę zastępczą zawodową** tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, niebędący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka.

Zawodowstwo rodzin zastępczych polega na tym, że **zawodowa rodzina zastępcza** jest profesjonalnym rodzinnym środowiskiem dla przyjętego dziecka. Oprócz kryteriów, jakie powinni spełniać kandydaci na rodzinę zastępczą, osoby ubiegające się o założenie rodziny zawodowej muszą posiadać szczególne predyspozycje psychofizyczne, doświadczenie i umiejętność pracy z dziećmi o szczególnych potrzebach. Muszą też ukończyć specjalistyczne szkolenia. Za sprawowanie opieki nad dzieckiem rodziny te pobierają wynagrodzenie. **Rodzinom specjalistycznym** powierza się dzieci wymagające dodatkowej opieki czy pielęgnacji. Przeznaczone są one dla dzieci z problemami rozwojowymi, zdrowotnymi, z dysfunkcjami, niedostosowane społecznie oraz dla małoletnich matek z dziećmi. Rodziny takie specjalizują się w opiece nad dziećmi z podobną grupą dysfunkcji czy jednym rodzajem problemów np. dziećmi niepełnosprawnymi lub dziećmi niedostosowanymi społecznie.

Rodzinne pogotowia tworzone są po to, by sprawować opiekę krótkoterminową: np. nad małoletnim dzieckiem odebranym przez odpowiednie służby w momencie interwencji w rodzinie biologicznej. Rodzinnym pogotowiom powierzane są często noworodki i niemowlaki na okres, w którym rodzina naturalna dziecka, z pomocą odpowiednich służb, może rozwiązać swoje problemy i ponownie przejąć opiekę nad dzieckiem. Dzieci trafiają tu również wówczas, gdy potrzebny jest czas na uregulowanie sytuacji prawnej i znalezienie dla dziecka rodziców adopcyjnych.

Rodzinne domy dziecka realizują zadania opieki całkowitej w ramach środowiska rodzinnego. Z osobą prowadzącą rodzinny dom dziecka starosta zawiera umowę na okres co najmniej 5 lat, z tytułu której przysługuje stałe wynagrodzenie miesięczne. W tym samym czasie w rodzinnym domu dziecka, może przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej. Taka forma rodzinnej pieczy nie funkcjonuje w Powiecie Stalowowolskim. Nie zgłosili się dotychczas kandydaci gotowi do prowadzenia rodzinnego domu dziecka.

1.4. Działalność organizacji pozarządowych w obszarze pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020.

Istotnym elementem wsparcia w obszarze działań na rzecz rodziny i dziecka są lokalnie działające organizacje pozarządowe. W Polsce pojęcie to definiuje ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z 24 kwietnia 2003 r. zgodnie, z którą organizacjami pozarządowymi są niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia. Działalność organizacji pożytku publicznego prowadzona jest na rzecz ogółu społeczności lub określonej grupy podmiotów wyodrębnionych ze względu na szczególną sytuację życiową lub materialną, stanowiąc jednocześnie wyłączną statutową działalność. Dlatego w październiku 2016 r. pracownicy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli założyli **Stowarzyszenie Wsparcia i Aktywizacji Rodzin „Sztama".** Cele stowarzyszenia to przede wszystkim: prowadzenie działalności w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, kształtowanie racjonalnych zachowań społecznych w odniesieniu do zjawiska przemocy w rodzinie, szczególnie wobec dzieci, działalność na rzecz integracji i reintegracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, funkcjonowanie w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym, wspieranie i organizowanie działalności kulturalnej i oświatowej, a także prowadzenie działań mających na celu pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób, w tym osób niepełnosprawnych i osób w wieku emerytalnym.

W okresie od 2018 r. do 2020 r. Stowarzyszenie Wsparcia i Aktywizacji Rodzin „Sztama" zrealizowało poniższe projekty:

1. W okresie 08.06.2018 r. do 30.09.2018 r. - zadanie publiczne współfinansowane ze środków budżetu Województwa Podkarpackiego - Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie pod tytułem „Wyjazd turystyczno – rekreacyjny dla rodzin niepełnosprawnych. Zadanie realizowane było w ramach „Wojewódzkiego Programu na Rzecz Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i Przeciwdziałania Ich Wykluczeniu Społecznemu na lata 2008 – 2020". W wyjeździe wzięły udział rodziny niepełnosprawne, będące rodzinami zastępczymi.

2. W okresie od 28.06.2018 r. do 15.12.2018 r. - zadanie publiczne współfinansowane ze środków budżetu Województwa Podkarpackiego - Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie pod nazwą „Szkolenie pt. Problematyka FAS w ujęciu interdyscyplinarnym". Zadanie realizowane w ramach „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2014 -2020". W szkoleniu wzięły udział m. in. osoby zatrudnione w instytucjonalnej oraz rodzinnej pieczy zastępczej.

3. W okresie 14.06.2019 r. do 15.12.2019 r. - zadanie publiczne współfinansowane ze środków budżetu Województwa Podkarpackiego - Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie pod nazwą „Szkolenie pt. Emocjonalność dziecka po doświadczeniu przemocy. Zaburzenia regulacji afektu, co zrobić z tzw. „napadami szału." Zadanie realizowane było w ramach „Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020". W szkoleniu wzięły udział m. in. osoby, które pracują w instytucjonalnej oraz rodzinnej pieczy zastępczej.

4. W okresie 22.06.2020 r. do 15.12.2020 r. - zadanie publiczne współfinansowane ze środków budżetu Województwa Podkarpackiego - Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie pod nazwą „Przeprowadzenie szkolenia pt. Trudności regulacyjne i emocjonalne dzieci po doświadczeniu przemocy". Zadanie realizowane było w ramach „Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020". W szkoleniu wzięły udział m. in. osoby, które pracują w instytucjonalnej oraz rodzinnej pieczy zastępczej.

Angażując się m.in. na rzecz wspierania rodzicielstwa zastępczego, Stowarzyszenie Wsparcia i Aktywizacji Rodzin „Sztama" planuje kolejne działania statutowe.

W lutym 2017 r. zarejestrowane zostało **Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych „Przytulny Dom"** z siedzibą w Stalowej Woli zrzeszające rodziny zastępcze. Cele statutowe stowarzyszenia to:

- Propagowanie i tworzenie ruchu zastępczego rodzicielstwa dla dzieci i młodzieży osieroconej, osamotnionej i odrzuconej.
- Pomoc społeczna w tym rodzinom i osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym.
- Prowadzenie działań profilaktyczno-zapobiegawczych niepowodzeniom rodzinnym i osobistym w środowiskach będących w kręgu zainteresowań stowarzyszenia.
- Reprezentowanie i obrona interesów rodzin zastępczych wobec organów administracji państwowej i samorządowej oraz innych instytucji.
- Pozyskiwanie środków na realizację celów statutowych.
- Prowadzenie i organizowanie działalności szkoleniowej na rzecz rodzin zastępczych i usamodzielnianie wychowanków z rodzin zastępczych.
- Wspieranie inicjatyw i organizowanie działalności promujących zdrowie psychiczne oraz wyrównujących społeczne szanse dzieci, młodzieży oraz całych rodzin.
- Upowszechnianie i rozwijanie postaw i wartości humanistycznych, obywatelskich, proekologicznych, umożliwiających pełne i odpowiedzialne uczestnictwo w życiu kraju, społeczeństwa i środowiska.
- Prowadzenie edukacji i innych działań w zakresie profilaktyki społecznej, w tym uzależnień w szczególności alkoholizmu i narkomanii.
- Pomoc w usamodzielnianiu się wychowanków poprzez mobilizację instytucji, pomoc w uzyskiwaniu samodzielnego mieszkania i pracy.
- Działalność charytatywna: a) wspieranie w zdobywaniu przysługujących wychowankom rodzin zastępczych mieszkań i funduszy, b) nadzór nad powierzonymi im lokalami i funduszami.
- Działania na rzecz niepełnosprawnych wychowanków, w tym opieka zdrowotna, socjalna, edukacyjna, rehabilitacyjna.
- Propagowanie szeroko pojętej kultury fizycznej, sportowo - turystycznej i upowszechnianie zdrowego stylu życia i czynnego wypoczynku.
- Prowadzenie rodzinnych domów dziecka, pogotowi opiekuńczych, ośrodka rodzicielstwa zastępczego, świetlic środowiskowych itp.

Działalność wymienionych stowarzyszeń jest odpowiedzią na potrzebę wsparcia rodzicielstwa zastępczego oraz pomocy dzieciom, które nie mogą być wychowywane przez swoich rodziców. Rozległość zadań, w które angażują się organizacje, ich społeczny charakter powodują, że postrzegane są jako cenny partner samorządu terytorialnego. Organizacje pozarządowe dzięki swemu zaangażowaniu są ogromnym potencjałem społecznym oraz poprzez umiejętność reagowania na problemy i dostosowywanie się do aktualnych potrzeb. Są istotnymi uczestnikami życia społecznego.

2. Kierunek rozwoju systemu pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim.

2.1. Współpraca Powiatu Stalowowolskiego z gminami w ramach systemu rodzinnej pieczy zastępczej.

Pracę z rodziną biologiczną dziecka przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w Powiecie Stalowowolskim organizuje gmina. Formy pomocy rodzinie w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, znalazły odzwierciedlenie w rozwiązaniach prawnych, przyjętych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Koncepcja systemu rodzinnej pieczy zastępczej zakłada współpracę instytucji powiatowych i gminnych. Pierwszy obszar wspólny wyznacza praca **asystenta rodziny**, który przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez kierownika ośrodka pomocy społecznej na wniosek pracownika socjalnego, który przeprowadził w tej rodzinie wywiad środowiskowy.

Asysta rodzinna rozszerza metody pracy socjalnej o nowe, bardziej skuteczne sposoby rozwiązywania złożonych problemów rodzin od lat znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Pozwala na prowadzenie intensywnej, wielokierunkowej pracy z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Oddzielenie pomocy finansowej od bezpośredniej pracy w środowisku rodzinnym, efektywniej motywuje do zmian, rozwiązywania problemów socjalnych, psychologicznych i opiekuńczo-wychowawczych. Asysta rodzinna skierowana jest do środowisk przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, rodzin z wieloma problemami, zagrożonych marginalizacją, wykluczeniem społecznym. Zadaniem asystenta rodziny jest całościowe wspieranie rodzin dysfunkcyjnych wychowujących małoletnie dzieci. Dotyczy to zwłaszcza rodzin, które znalazły się w ciężkim położeniu z powodów losowych (np. wypadek, choroba, śmierć jedynego żywiciela rodziny) oraz rodzin żyjących w trudnych warunkach społeczno-ekonomicznych, tj. w długotrwałym stanie ubóstwa, bezrobociu, zagrożonych bezdomnością, bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. W szerszym ujęciu może to dotyczyć rodzin wielodzietnych, niepełnych, w których żyją osoby przewlekle chore lub niepełnosprawne. Dlatego tak ważne jest poszukiwanie metod pracy z rodziną, które umożliwiłyby odnalezienie sił i motywacji klientów do takiej zmiany, aby potrafili oni w ramach własnych zasobów poszukiwać rozwiązania problemów, by byli chętni do pracy nad podnoszeniem swoich umiejętności opiekuńczo-wychowawczych i do prowadzenia gospodarstwa domowego, aby w perspektywie stworzyć bezpieczne warunki do życia i rozwoju własnych dzieci. Jednym z głównych zadań asystenta jest opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym, plan ten powinien być skoordynowany z planem pomocy dziecku, w przypadku gdy dziecko z tej rodziny zostało umieszczone w pieczy zastępczej.

Poniższa tabela przedstawia diagnozę problemu Powiecie Stalowowolskim za 2020 r., czyli środowiska objęte asystenturą i zagrożone skierowaniem dzieci do pieczy zastępczej.

Tabela nr 2. ***Diagnoza sytuacji rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w poszczególnych gminach powiatu w 2020 r.***

Gmina	Liczba asystentów	Liczba rodzin objętych opieką asystenta	Liczba dzieci w rodzinach objętych opieką asystenta	Liczba dzieci wobec, których istnieje prawdopodobieństwo umieszczenia w pieczy zastępczej	Wiek dzieci wobec, których istnieje prawdopodobieństwo umieszczenia w pieczy zastępczej
Stalowa Wola	1	16	36	5	6, 14, 16, 4, 2
	2	11	21	8	11, 14, 8, 2, 4, 3, 7, 15
	3	12	24	1	6
	4	13	22	6	6, 4, 1, 2, 4, 11
Pysznica	1	6	17	0	0
Radomyśl	1	10	15	0	0
Bojanów	1	5	14	0	0
Zaleszany	1	12	29	0	0
Zaklików	1	16	28	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez gminy powiatu za 2020r.

Na podstawie diagnozy sytuacji rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w poszczególnych gminach powiatu w 2020 r., dowiadujemy się, że pracę na rzecz tych rodzin prowadzi w powiecie

9 asystentów. Obejmują swą opieką w sumie 101 rodzin, w których wychowuje się 206 dzieci. Analiza środowisk rodzinnych w Powiecie Stalowowolskim wskazuje, że wobec 20 dzieci w rodzinach objętych asystą rodzinną na terenie gminy Stalowa Wola, istnieje realne zagrożenie umieszczeniem w pieczy zastępczej. Natomiast celem działań asystenta jest pozostawienie dzieci w rodzinie biologicznej zapewniającej poczucie bezpieczeństwa i prawidłowy rozwój. Jednak brak motywacji dorosłych do zmiany lub brak właściwie prowadzonej pracy z rodziną wieloproblemową, zagrożoną marginalizacją społeczną może doprowadzić do odebrania dzieci z takiej rodziny i umieszczenia w pieczy zastępczej. Grupą szczególnego ryzyka są rodziny dysfunkcyjne, w których występują takie problemy jak: uzależnienia, przemoc, przestępczość, demoralizacja nieletnich. Brak przygotowania do życia w rodzinie, niezaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych, niski stopień odpowiedzialności za siebie i potomstwo, niedojrzałość emocjonalna, niezaradność, niski poziom umysłowy i kulturowy opiekunów, izolacja społeczna prowadzą do przenoszenia statusu osób wykluczonych na następne pokolenie. Dorośli często pogodzeni ze swym losem, na skutek wieloletniej, wyuczonej bezradności, czasem roszczeniowości, nie widzą możliwości lub też nie chcą zdobyć się na wysiłek, by poprawić warunki i jakość swego życia. Dlatego rola asystenta jest niezwykle ważna, ponieważ pomaga, uczy, wspiera i mobilizuje rodziców biologicznych do działania, aby samodzielnie potrafili pokonywać trudności życiowe, zwłaszcza dotyczące opieki i wychowania dzieci. Asystent rodziny towarzyszy rodzicom we wprowadzeniu zmian w swoim myśleniu, zachowaniu oraz otoczeniu, koniecznych do tego, aby środowisko rodzinne sprzyjało bezpieczeństwu i prawidłowemu rozwojowi dzieci.

Asystent rodziny, mimo że podlega ośrodkowi pomocy społecznej, jest istotny z perspektywy pieczy zastępczej. Między innymi to asystent rodziny oraz koordynator rodzinnej pieczy zastępczej wydają opinię w sytuacji, gdy stwierdzone zostanie ustanie przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej i gdy pojawi się możliwość powrotu dziecka do jego rodziny. Placówki opiekuńczo-wychowawcze również współpracują z asystentem w zakresie wykonywanych zadań, w szczególności w zakresie przygotowania dziecka do samodzielnego życia. Ponadto organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje oceny sytuacji dziecka w konsultacji w szczególności z odpowiednio: rodziną zastępczą albo prowadzącym rodzinny dom dziecka, pedagogiem, psychologiem, asystentem rodziny, przedstawicielem ośrodka adopcyjnego, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, rodzicami dziecka, z wyjątkiem rodziców pozbawionych władzy rodzicielskiej. Wprowadzenie wsparcia dla rodzin w ramach usługi asystenta rodziny dodatkowo wspiera kompleksowość działań instytucji pomocowych a w szczególności pracownika socjalnego podejmującego pracę socjalną z rodziną.

Drugi obszar współpracy dotyczy **współfinansowania pieczy zastępczej**. W przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej albo w rodzinnym domu dziecka gmina właściwa ze

względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej ponosi odpowiednio wydatki w wysokości:

1) 10% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka – w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
2) 30% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
3) 50% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka – w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Jeżeli nie można ustalić powiatu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka, właściwy do ponoszenia wydatków jest powiat miejsca jego ostatniego zameldowania na pobyt stały. Natomiast jeżeli nie można ustalić miejsca ostatniego zameldowania dziecka na pobyt stały, właściwy do ponoszenia wydatków jest powiat miejsca siedziby sądu, który orzekł o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej.

W przypadku umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej, ponosi odpowiednio wydatki w wysokości:

1) 10% w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
2) 30% w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
3) 50% w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej

- średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz środków finansowych na bieżące funkcjonowanie tej placówki.

Powiat i gmina dzielą również między siebie proporcjonalnie **odpłatność rodziców biologicznych** w zależności od ponoszonych w związku z opieką nad dzieckiem kosztów. W przypadku gdy za pobyt dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinie pomocowej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej albo interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym wydatki na opiekę i wychowanie dziecka albo średnie miesięczne wydatki przeznaczone na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo środki finansowe na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz środki finansowe na bieżące funkcjonowanie tej placówki poniosła gmina i powiat, uzyskaną opłatę, dzieli się proporcjonalnie do poniesionych wydatków.

2.2. Analiza danych i ewaluacja dotychczas obowiązującego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2018 – 2020.

Na podstawie analizy danych dokonano ewaluacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2018 – 2020 zrealizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli, **celem zbadania osiągniętych celów oraz dalszego planowania i rozwoju działań w obszarze rodzinnej pieczy zastępczej.**
Wskaźniki osiągnięcia **celu głównego - rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim:**

- ✓ *analiza porównawcza liczby nowoutworzonych rodzin zastępczych zawodowych w danym roku:*

W analizowanym okresie trzech minionych lat, **istotne zmiany zaszły w 2018 r.** Wówczas z trzech zawodowych rodzin zastępczych:
- jedna została rozwiązana, ponieważ nie wywiązywała się prawidłowo z powierzonych obowiązków (a troje dzieci na mocy postanowienia sądu umieszczono w placówce opiekuńczo-wychowawczej);
- druga rodzina pełniła pieczę nad dzieckiem wobec, którego sąd zmienił postanowienie i umieścił chłopca w młodzieżowym ośrodku wychowawczym (rodzinie zastępczej zawodowej wypowiedziano umowę o pełnienie tej funkcji, ponieważ nie dawała rękojmi należytego wywiązywania się z powierzonych obowiązków);
- trzecia rodzina zawodowa o charakterze specjalistycznym prawidłowo wywiązywała się z powierzonych obowiązków nad dzieckiem i wypełniała swoją funkcję również w roku 2019 oraz 2020.

W roku 2019 do organizatora pieczy zastępczej zgłosiło się małżeństwo z gotowością do prowadzenia rodziny zastępczej zawodowej o charakterze pogotowia rodzinnego. Oboje przeszli pomyślnie procedurę opiniowania kandydatów. W konsekwencji otrzymali zaświadczenie kwalifikacyjne zawierające potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej. Małżonkowie pełniąc funkcję zawodowej rodziny zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego w 2019 r. przyjęli pod swą pieczę dwoje noworodków z terenu Powiatu Stalowowolskiego.
W roku 2020 (zdominowanym przez epidemię COVID-19) nie zgłosili się żadni kandydaci gotowi pełnić funkcję zawodowej rodziny zastępczej. Zadania powiatu realizowały w tym zakresie dwie rodziny:
- zawodowa rodzina zastępcza o charakterze pogotowia rodzinnego, która w 2020 r. przyjęła pod swą pieczę trzecie dziecko (4-miesięczny chłopiec) oraz:
- zawodowa rodzina zastępcza o charakterze specjalistycznym, która sprawuje pieczę nad małoletnim dzieckiem.

- ✓ *analiza porównawcza liczby dzieci umieszczonych w różnych formach rodzinnej pieczy zastępczej:*

Działania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim koncentrują się na pozyskiwaniu kandydatów do pełnienia niezawodowych i zawodowych form pieczy zastępczej. Wśród tych ostatnich, wciąż najbardziej pożądaną formą jest rodzina zawodowa pełniąca całodobowo funkcję pogotowia rodzinnego. Trafiają do niej najmłodsze dzieci do 10 roku życia w przypadkach nagłych, interwencyjnych, zwłaszcza zagrażających zdrowiu lub życiu. Procedury w Sądzie Rejonowym – III Wydział Rodzinny i Nieletnich w Stalowej Woli, dotyczące ostatecznego uregulowania sytuacji prawnej dziecka z powierzeniem go rodzinie adopcyjnej trwały ok. 15 miesięcy (w przypadku 2 noworodków) oraz 13 miesięcy (w przypadku trzeciego dziecka). Rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego zaangażowana w bieżącą pieczę nad trojgiem małoletnich dzieci (zgodnie z przepisami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) nie ma możliwości, by przyjąć pod swą opiekę kolejne dzieci wobec, których sąd rodzinny podejmuje interwencję. W takiej sytuacji organizator rodzinnej pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim występuje z zapytaniem o możliwość umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie innych powiatów. Poniższa tabela wskazuje liczbę dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy poza Powiatem Stalowowolskim w latach 2018-2020.

Tabela nr 3. ***Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej poza Powiatem Stalowowolskim w latach 2018-2020.***

Lata	Rodzinny Dom Dziecka	Rodzina zastępcza zawodowa	Rodzina zastępcza niezawodowa	Rodzina spokrewniona
2018	**-**	**-**	**8**	**-**
2019	**-**	**2**	**1**	**2**
2020	**-**	**-**	**3**	**1**

Źródło: dane własne.

W analizowanym okresie dotyczącym umieszczeń dzieci poza Powiatem Stalowowolskim:

- **w 2018 r.** 8 dzieci trafiło do rodzin zastępczych niezawodowych;

- **w 2019 r.** 2 dzieci umieszczono w rodzinie zastępczej zawodowej, 1 dziecko w rodzinie zastępcze niezawodowej, a 2 dzieci powierzono pod opiekę rodzin spokrewnionych zamieszkujących poza terenem Powiatu Stalowowolskiego;
- **w 2020 r.** 3 dzieci trafiło do rodzin zastępczych niezawodowych oraz 1 dziecko do swych bliskich krewnych, czyli rodziny spokrewnionej zamieszkującej poza obszarem Powiatu Stalowowolskiego.

Celem całościowego ujęcia rodzinnej pieczy zastępczej w powiecie, poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby i rodzaju rodzin zastępczych oraz dzieci w tych rodzinach w latach 2018-2020.

Tabela nr 4. ***Liczba i rodzaj rodzin zastępczych oraz dzieci w tych rodzinach w Powiecie Stalowowolskim w latach 2018-2020.***

Lata	Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych	Liczba rodzin zastępczych niezawodowych	Liczba rodzin zastępczych zawodowych	Liczba dzieci
2018	**25**	**14**	**3**	**60**
2019	**23**	**11**	**2**	**49**
2020	**20**	**12**	**2**	**51**

Źródło: dane własne.

Statystyka powiatu w obszarze rodzinnej pieczy zastępczej za okres 2018-2020 pokazuje, że zdecydowaną większość zastępczych środowisk stanowią rodziny spokrewnione, czyli najbliżsi krewni dziecka: dziadkowie lub starsze, pełnoletnie rodzeństwo. Przy czym w analizowanym okresie zauważalny jest wyraźny trend spadkowy w omawianej formie sprawowanej pieczy: z 25 do 20 wśród rodzin spokrewnionych. Liczba rodziny niezawodowych mieści się w przedziale 14-12, natomiast rodzin zastępczych zawodowych utrzymuje się na podobnym poziomie od 3 do 2 rodzin. Liczba dzieci przebywających w w/w formach rodzinnej pieczy zastępczej na podstawie analizowanego 3 – letniego okresu, zmniejszyła się z 60 do 51.

- ✓ *analiza porównawcza liczby zawartych umów na pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej o charakterze specjalistycznym i rodziny zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego:*

W analizowanym okresie 2018-2020 funkcjonuje nadal jedna rodzina zastępcza zawodowa o charakterze specjalistycznym. Nie zgłosili się nowi kandydaci gotowi, by pełnić taką formę pieczy. W omawianym 3-letnim okresie (w 2019 r.) zgłosili się kandydaci, którzy przeszli pomyślnie procedurę

opiniowania, odbyli wymagane szkolenie i w konsekwencji zawarli umowę na pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej pełniącą funkcję pogotowia rodzinnego.

- ✓ *analiza porównawcza liczby dzieci opuszczających w danym roku różne formy rodzinnej pieczy zastępczej i powracających do rodziny naturalnej:*

W omawianym okresie 2018-2020 żadne z dzieci przebywających w różnych formach rodzinnej pieczy zastępczej, nie powróciło decyzją sądu rodzinnego pod opiekę rodziców naturalnych.

Powyższa analiza danych i ewaluacja dotychczas obowiązującego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2018 – 2020 pokazuje, jak ważne są wszelkie **działania informujące i promujące rodzicielstwo zastępcze** wśród lokalnej społeczności. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej na bieżąco informował za pośrednictwem strony internetowej PCPR (WWW.pcprstwola.naszaplacowka.pl) o poszukiwaniu kandydatów do pełnienia różnych form rodzinnej pieczy zastępczej. Prowadzone były również kampanie w lokalnych mediach: telewizja Stella wyemitowała w dniu 3 grudnia 2019 r. wywiad z kierownikiem Działu Pomocy Społecznej Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli dotyczący poszukiwania kandydatów na rodziny zastępcze w Powiecie Stalowowolskim. Następnie kierownik Działu Pomocy Społecznej udzieliła wyczerpującego wywiadu na łamach tygodnika „Sztafeta" pt. „Poszukiwani ludzie o wielkich sercach." W ślad za tą kampanią promującą rodzinną pieczę zastępczą w Powiecie Stalowowolskim udzielony został wywiad dla telewizji miejskiej pt. „Nabór na rodziny zastępcze i wyemitowany na stronie: WWW.tvmstalowawola.pl. Na tablicach ogłoszeń PCPR oraz Starostwa Powiatowego na stałe zawieszone były plakaty propagujące rodzicielstwo zastępcze. Ponadto przekazywano materiały informacyjne (plakaty i ulotki) do innych instytucji współpracujących na rzecz rodziny i dziecka. W latach 2018-2019 organizowane były Pikniki Rodzinne m.in. w celu pozytywnego przekazu na temat rodzicielstwa zastępczego do społeczności lokalnej. Organizowano spotkania dla kadr pomocy społecznej, pracowników sądu, na których dyskutowano jak wspierać i rozwijać rodzicielstwo zastępcze w powiecie. Podejmowane były działania mające na celu uwrażliwienie proboszczów parafii z terenu Powiatu Stalowowolskiego na problem dzieci pozbawionych opieki ze strony swych rodziców biologicznych, aby w ten sposób dotrzeć do potencjalnych kandydatów na rodziców zastępczych. W roku 2020 z uwagi na epidemię COVID-19 nie zorganizowano Pikniku Rodzinnego dla rodzin zastępczych, ani spotkań czy konferencji dla osób współpracujących na rzecz rodziny i dziecka. Działania informacyjne prowadzone były poprzez stronę internetową urzędu oraz tablice ogłoszeń Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie oraz Starostwa Powiatowego w Stalowej Woli.

Wspomnieć należy również o dodatkowych działaniach podejmowanych na rzecz dzieci i młodzieży umieszczonych w różnych formach pieczy zastępczej. W 2020 r. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie realizowało projekt pn. ***„Wsparcie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w okresie epidemii COVID-19”****, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020* (Działanie 2.8. Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym). Projekt miał na celu zapobieganie i ograniczenie negatywnych skutków wystąpienia COVID-19 w obszarze pieczy zastępczej. Powiat Stalowowolski z przyznanych w ramach realizacji projektu środków dokonał zakupu:

- laptopów – 20 szt.
- komputerów stacjonarnych wraz z monitorami – 15 szt.
- tabletów – 2 szt.
- oprogramowania dla dziecka z niepełnosprawnością – 1 szt.

Opisane powyżej wyposażenie przekazane zostało wychowankom pieczy zastępczej - rodzinnej i instytucjonalnej celem realizacji nauczania zdalnego. Na realizację projektu Powiat Stalowowolski otrzymał dofinansowanie w kwocie: 107.055,00 zł.

Celem szczegółowym projektu było zatem wsparcie dzieci, rodziców zastępczych i pracowników rodzinnych i instytucjonalnych podmiotów pieczy zastępczej w związku z zagrożeniem epidemią COVID-19. Dzięki działaniom podjętym przez Powiat Stalowowolski, dzieci przebywające w pieczy zastępczej zostały wyposażone w sprzęt komputerowy konieczny do realizacji nauczania zdalnego (na podstawie umowy użyczenia PCPR przekazało do bezpłatnego używania do 30 września 2025 r. sprzęt do pieczy rodzinnej – 17 szt., Placówki Interwencyjnej dla Dzieci i Młodzieży – 4 szt., Domu Dziecka przy ul. Podleśnej 6 – 6 szt. oraz oprogramowanie dla dziecka z niepełnosprawnością oraz Domu Dziecka „Ochronka” przy Wałowej 46 – 10 szt.

2.3. Postępy w deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim.

Dzieci potrzebują od pierwszych chwil życia szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych. Bez codziennej troski dorosłego, dziecko nie ma szans rozwijać się w atmosferze bezpieczeństwa, akceptacji, miłości. Nie ma też możliwości zadbania o realizację własnych praw, jest całkowicie zależne. W prawidłowo funkcjonującej rodzinie tymi dorosłymi są rodzice oraz inni bliscy dbający o dobrostan dziecka. Nawet w sytuacji gdy w rodzinie występują problemy, prawo do życia w niej nadal stanowi jedno z podstawowych praw dziecka. Jeśli jego własna rodzina przeżywa kryzys, należy udzielić jej

wszelkiego wsparcia , by zachować integralność, o ile nie zagraża to bezpieczeństwu dziecka. Jeśli mimo udzielonej pomocy dziecko nie może pozostać we własnej rodzinie, należy zapewnić mu zastępcze środowisko rodzinne.[1]

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zobowiązuje samorządy do rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, których celem powinny być działania profilaktyczne i przejście od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej - jest to stopniowy proces deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Polsce. Za tym procesem przemawia szereg argumentów. Po pierwsze opieka rodziców zastępczych daje większe szanse, niż opieka wychowawcy na pojawienie się więzi między opiekunem a dzieckiem, ponieważ indywidualna troska i prawidłowo nawiązana więź stanowią dla dziecka źródło poczucia własnej wartości. Skutkuje to większą motywacją do podejmowania wyzwań, związanych m.in. z nauką czy kontaktami społecznymi. Po drugie, rodzice zastępczy dostarczają wzorców prawidłowo funkcjonujących w relacjach rodzicielskich i małżeńskich, które stanowią podstawę budowania zdrowych związków z innymi ludźmi. Po trzecie, istnieją dowody naukowe na to, że opieka instytucjonalna we wczesnym okresie życia dziecka wywiera negatywny wpływ na wszystkie obszary rozwoju, w tym powoduje trudności intelektualne, behawioralne i społeczne w późniejszych latach. Po czwarte, rodzinne formy pieczy zastępczej zapewniają dłuższe wsparcie dla usamodzielnionych – nawet gdy młodzież formalnie opuszcza rodzinę zastępczą, faktycznie może liczyć na jej pomoc.[2]

Zadania opieki wykonują instytucje samorządowe. W zakresie systemu pieczy zastępczej zadania na terenie Powiatu Stalowowolskiego realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli. Centrum dysponuje bazą lokalową oraz kadrową w postaci zatrudnionych specjalistów z wieloletnim doświadczeniem. Do kluczowych zadań realizowanych przez powiat w zakresie systemu pieczy zastępczej należy zapewnienie dzieciom pieczy w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Podleśna Przystań" jest jednostką prowadzoną przez Powiat Stalowowolski. Jako placówka socjalizacyjna pod nazwą Dom Dziecka w Stalowej Woli przy ul. Podleśnej 6 do 31 grudnia 2020 r. przeznaczona była dla 30 wychowanków. W związku ze zmianą ustawowych standardów w instytucjonalnej pieczy zastępczej – placówka przez cały 2020 rok prowadziła intensywne działania zmierzające do ograniczenia liczby wychowanków z uwzględnieniem

[1] E. Wojtasińska, A. Kwaśniewska-Sadkowska, J. Luberadzka-Gruca, Ł. Sadkowski, *Praktyczne porady jak deinstytucjonalizować,* w: *Jak deinstytucjonalizować pieczę zastępczą,* Warszawa 2018, s. 59.

[2] M. Bitner, J. Luberadzka-Gruca, E. Wojtasińska, A. Skalec, B. Kulig, A. Kwaśniewska-Sadkowska, D. Iwanowski, *Postępy deinstytucjonalizacji pieczy rodzinnej,* Warszawa 2018, s. 9.

kryterium wiekowego. Wojewoda Podkarpacki decyzją z dnia 22 listopada 2020 r. znak: S. I.-9036-7/10 zezwolił z dniem 1 stycznia 2021 r. Powiatowi Stalowowolskiemu na prowadzenie placówki opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego pod nową nazwą: **Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Podleśna Przystań"** z regulaminową liczbą miejsc 14 z siedzibą w Stalowej Woli przy ul. Podleśnej, pod numerem 6, w celu świadczenia przez tę placówkę, zgodnie z jej typem, pomocy dzieciom w niej umieszczonym, na poziomie obowiązującego standardu. Zezwolenie wydano na czas nieokreślony. Placówka swą opieką obejmuje dzieci pozbawione na mocy postanowienia sądu rodzinnego całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Dzięki podejmowanym staraniom wielu z wychowanków zyskuje rodzinę zastępczą, adopcyjną lub powraca do rodziny własnej.

Dotychczasowa współpraca Powiatu Stalowowolskiego z podmiotami, którym zlecono realizację zadań przebiega pomyślnie i realizowana jest zgodnie z przepisami prawa oraz z obowiązującymi standardami. Ze względu na specyfikę tej działalności, zaplecze lokalowe i zasoby ludzkie, powiat nie miałby możliwości samodzielnej realizacji niżej opisanych i ustawowo określonych zadań.

Organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego poprzez swoje zaangażowanie, aktywność, oraz wysoki poziom realizowanych zadań i skupienie w swoich szeregach ludzi najaktywniejszych pragnących rozwiązywać ważne problemy społeczne w istotny sposób wpływają na jakość życia w powiecie. W znaczący sposób wspierają Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli w realizacji zadań wynikających z przepisów prawa.

Zadaniem realizowanym przez Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta z siedzibą w Stalowej Woli przy ul. Popiełuszki 4, jest prowadzenie 2 placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego. W miejsce dotychczasowego Domu Dziecka pn. „Ochronka" im. św. Brata Alberta dla 30 dzieci, powstały dwie placówki, które są upoważnione do bezpośredniego wykonywania powyższego zadania. **Dom dla Dzieci i Młodzieży im. św. Brata Alberta** przy ul. Wałowej 46 dla 14 wychowanków (decyzja Wojewody Podkarpackiego z dnia 3 listopada 2020 r. znak: S-I.9423.3.10.2020.AKO zezwalająca na prowadzenie placówki na czas nieokreślony) oraz **Dom dla Dzieci i Młodzieży im. św. Jana Pawła II** przy ul. Wałowej 46A dla 14 wychowanków (decyzja Wojewody Podkarpackiego z dnia 3 listopada 2020 r. znak: S-I.9423.3.11.2020.AKO zezwalająca na prowadzenie placówki na czas nieokreślony). Dom dla Dzieci i Młodzieży im. św. Brata Alberta oraz Dom dla Dzieci i Młodzieży im. św. Jana Pawła II są to koedukacyjne, katolickie, niepubliczne placówki opiekuńczo-wychowawcze, obejmująca opieką dzieci i młodzież powyżej 10 roku życia do lat 18, przy czym w szczególnie uzasadnionych przypadkach spowodowanych kontynuowaniem nauki szkolnej, może obejmować młodzież powyżej lat 18, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 lat. Placówki zapewniają dzieciom i młodzieży opiekę wychowawczą oraz stwarzają warunki do prawidłowego

rozwoju, zgodnie z obowiązującymi standardami. Jeżeli powrót dziecka do rodziny nie jest możliwy, czynione są starania w kierunku umieszczenia go w rodzinach adopcyjnych, zastępczych lub innych formach opieki.

Zadaniem zleconym do realizacji Stowarzyszeniu Opieki nad Dziećmi „Oratorium" im. Bł. Ks. Bronisława Markiewicza z siedzibą w Stalowej Woli przy ul. Ofiar Katynia 57, jest prowadzenie **Placówki Interwencyjnej dla Dzieci i Młodzieży** dla 8 wychowanków w wieku powyżej 10 roku życia do lat 17 oraz zadanie polegające na wsparciu prowadzenia placówki wsparcia dziennego dla 80 wychowanków obejmującej zakresem swojego działania świetlicę socjoterapeutyczną i klub młodzieżowy.

Tabela nr 5. ***Liczba wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych w Stalowej Woli w latach 2018-2020.***

Lata	Dom Dziecka przy ul. Podleśnej 6	Dom Dziecka „Ochronka" przy ul. Wałowej 46	Placówka Interwencyjna dla Dzieci i Młodzieży
2018	**40**	**38**	**9**
2019	**30**	**33**	**7**
2020	**23**	**32**	**11**

Źródło: dane własne placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Jak wynika z powyższej tabeli w okresie minionych 3 lat, znacząco zmniejszyła się liczba dzieci umieszczanych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych o charakterze socjalizacyjnym z **78** wychowanków w 2018 r. do **55** w roku 2020. Tymczasem placówka interwencyjna ze względu na swój profil, stanowi stabilne zaplecze dla powiatu w sytuacjach kryzysowych wymagających zabezpieczenia zdrowia lub życia dziecka. Powyższe dane wskazują, że Powiat Stalowowolski skutecznie i stopniowo wdraża proces deinstytucjonalizacji na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej.

Wprowadzane zmiany systemowe i postępujący proces deinstytucjonalizacji mają na celu osiągnięcie standardów, w których młodsze dzieci nie będą umieszczane w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, a niezależnie od wieku i stanu zdrowia, te które już się w nich wychowują, aby miały szanse na przejście pod opiekę rodziców zastępczych lub adopcyjnych. To pozwoli na ograniczenie strat emocjonalnych związanych z umieszczeniem w pieczy instytucjonalnej oraz stworzy możliwość nawiązywania więzi, które są niezbędne do harmonijnego rozwoju dziecka.

2.4. Cele i zadania programu.

Powiat Stalowowolski posiada opracowaną **Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021-2030**. Dokument ten poprzez Cel Strategiczny I „Wspieranie rodzin i rozwój systemu pieczy zastępczej" oraz cel operacyjny „Wspieranie i rozwój systemu rodzinnej pieczy zastępczej" przewiduje do realizacji **Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023.**

Cel główny niniejszego programu to: **„Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim."** Cel ten został rozwinięty o sześć celów szczegółowych, które wskazują na główne obszary działania powiatu w obrębie zadań wynikających z rodzinnej pieczy zastępczej, tj.:

1. Promowanie idei rodzicielstwa zastępczego oraz budowanie pozytywnego wizerunku rodzinnych form pieczy zastępczej.
2. Pozyskiwanie kandydatów do tworzenia i realizacji zadań rodzinnej pieczy zastępczej.
3. Wspieranie istniejącego systemu rodzinnej pieczy zastępczej.
4. Przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym oraz wypaleniu zawodowemu poprzez świadczenie pomocy specjalistycznej na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej oraz umieszczonych w nich dzieci.
5. Współpraca ze środowiskiem lokalnym na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej.
6. Doskonalenie zawodowe kadry realizującej zadania na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej.

Cel główny: Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim.				
Cele szczegółowe	**Zadania**	**Wskaźniki**	**Realizatorzy**	**Okres realizacji**
1. Promowanie idei rodzicielstwa zastępczego oraz budowanie pozytywnego wizerunku rodzinnych form pieczy zastępczej.	-Poszukiwanie kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych zawodowych poprzez zamieszczanie informacji i bieżących ogłoszeń na stronie internetowej PCPR; -Umieszczanie informacji o poszukiwaniu kandydatów na pełnienie rodzinnych form pieczy zastępczej na tablicy ogłoszeń Starostwa Powiatowego w Stalowej Woli oraz PCPR w Stalowej Woli; -Informacje o poszukiwaniu kandydatów do pełnienia rodzinnych form pieczy zastępczej w lokalnych mediach oraz prasie; -Poszukiwanie kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych zawodowych poprzez dystrybucję materiałów informacyjnych do jednostek działających na rzecz rodziny i dziecka;	- liczba informacji i ogłoszeń na stronie internetowej PCPR; - liczba i rodzaj informacji zamieszczonych na tablicy ogłoszeń Starostwa Powiatowego w Stalowej Woli oraz PCPR w Stalowej Woli; - liczba informacji zamieszczonych w lokalnych mediach oraz prasie; - liczba jednostek, którym przekazano materiały informacyjne.	PCPR w Stalowej Woli - organizator rodzinnej pieczy zastępczej/ instytucje współpracujące.	2021-2023
2. Pozyskiwanie kandydatów do tworzenia i realizacji zadań rodzinnej pieczy zastępczej.	-Indywidualne spotkania i rozmowy z potencjalnymi kandydatami do pełnienia rodzinnych form pieczy zastępczej; -nabór, kwalifikowanie i szkolenie kandydatów na rodziny zastępcze oraz prowadzących	- liczba spotkań z potencjalnymi kandydatami do pełnienia rodzinnych form pieczy zastępczej; -liczba kandydatów przeszkolonych do	PCPR w Stalowej Woli - organizator rodzinnej pieczy zastępczej.	2021-2023

	rodzinne domy dziecka; -poszukiwanie rodziców zastępczych wśród dalszych krewnych dziecka zagrożonego umieszczeniem w pieczy instytucjonalnej;	pełnienia rodzinnych form pieczy zastępczej; -liczba pozyskanych rodzin zastępczych dla dziecka zagrożonego umieszczeniem w pieczy instytucjonalnej;		
3. Wspieranie istniejącego systemu rodzinnej pieczy zastępczej.	- Organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych mających na celu podnoszenie kompetencji wychowawczych; - Wspieranie funkcjonowania grupy wsparcia dla rodzin zastępczych; -Starania o utworzenie rodzinnego domu dziecka; -Starania o utworzenie rodzin pełniących funkcję rodzin pomocowych; -Organizacja imprez integrujących rodziny zastępcze i ich wychowanków. -Realizacja programów/projektów na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej.	- liczba zorganizowanych szkoleń; - liczba zorganizowanych grup wsparcia; -liczba rodzinnych domów dziecka; -liczba rodzin pełniących funkcję rodziny pomocowej; - liczba zorganizowanych imprez; -liczba i nazwa zrealizowanych programów/projektów.	PCPR w Stalowej Woli - organizator rodzinnej pieczy zastępczej/ instytucje współpracujące/ organizacje pozarządowe	2021-2023
4. Przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym oraz wypaleniu zawodowemu poprzez świadczenie pomocy	-priorytetowy dostęp rodzin zastępczych do usług poradni psychologiczno-pedagogicznej i jednostek specjalistycznego poradnictwa; -udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz z zakresu prawa rodzinnego na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej i	-liczba rodzin, którym udzielono pomocy w dostępie do usług poradni psychologiczno-pedagogicznej i innych jednostek specjalistycznego poradnictwa; -liczba zatrudnionych specjalistów;	PCPR w Stalowej Woli - organizator rodzinnej pieczy zastępczej/ instytucje współpracujące	2021-2023

specjalistycznej na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej oraz umieszczonych w nich dzieci.	umieszczonych w nich dzieci przez specjalistów zatrudnionych w Zespole ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej PCPR w Stalowej Woli; -objęcie na wniosek rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka opieką koordynatora.	-liczba rodzin oraz dzieci, które skorzystały z oferty pomocy specjalistycznej; -liczba zatrudnionych koordynatorów -liczba rodzinnych form pieczy zastępczej objętych opieką koordynatora.		
5. Współpraca ze środowiskiem lokalnym na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej.	-ośrodki pomocy społecznej Powiatu Stalowowolskiego; -sądy i organy pomocnicze; -placówki oświatowe; -placówki ochrony zdrowia; -ośrodki adopcyjne; -placówki wsparcia dziennego; -organizacje pozarządowe działające na rzecz dziecka i rodziny, -kościoły, parafie.	- liczba i nazwa instytucji lub organizacji pozarządowych, z którymi współpracowano na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej.	PCPR w Stalowej Woli - organizator rodzinnej pieczy zastępczej/ instytucje współpracujące	2021-2023
6. Doskonalenie zawodowe kadry realizującej zadania na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej.	-Udział w warsztatach/ szkoleniach / konferencjach w obszarze pomocy dziecku i rodzinie;	-liczba warsztatów/ szkoleń/ konferencji; -liczba przeszkolonych pracowników.	PCPR w Stalowej Woli - organizator rodzinnej pieczy zastępczej/ instytucje współpracujące	2021-2023

2.5. Limit rodzin zastępczych zawodowych na lata 2021-2023.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w art. 180 określa, że do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych.

Określając niniejszy limit dokonano analizy danych dotyczących funkcjonowania pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim. Zasięgnięto informacji z gmin powiatu na temat liczby rodzin oraz dzieci w rodzinach objętych w 2020 r. opieką asystenta. Określono ilość rodzin oraz wiek dzieci wobec, których istnieje prawdopodobieństwo umieszczenia w pieczy zastępczej.

Wzięto pod uwagę przepisy regulujące rodzinną pieczę zastępczą zgodnie z Rozdziałem 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tak aby limit dostosować do potrzeb związanych z koniecznością zapewnienia dzieciom profesjonalnej opieki oraz zaplanować z odpowiednim wyprzedzeniem wynikające z tego faktu wydatki w planach finansowych budżetu powiatu.

Coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych na kolejne lata przewiduje:

- **w roku 2021 – łączną liczbę rodzin zawodowych wynoszącą: 3**
- **w roku 2022 – łączną liczbę rodzin zawodowych wynoszącą: 4**
- **w roku 2023 – łączną liczbę rodzin zawodowych wynoszącą: 5**

Zwiększenie efektywności podejmowanych działań jest możliwe tylko w przypadku kompleksowego spojrzenia na problemy rodziny i podjęcia systemowych rozwiązań, dzięki którym rodzina uzyska potrzebną pomoc. Istotnym elementem programu jest zwiększenie świadomości i zaangażowania instytucji z terenu powiatu, poprzez aktywnie włączenie się w promowanie idei rodzicielstwa zastępczego oraz niesienie wsparcia rodzinom zastępczym w wypełnianiu ich funkcji.

3. Finansowanie, monitoring i ewaluacja.

FINANSOWANIE:

Projektowane źródła finansowania Programu:

1. Środki z budżetu Powiatu Stalowowolskiego.
2. Środki z budżetu państwa.

3. Środki z budżetów samorządów gminnych.
4. Środki z budżetów powiatowych.
5. Środki finansowe pozyskane z funduszy unijnych.
6. Dotacje celowe z budżetu państwa na finansowe wsparcie jednostek samorządu terytorialnego w budowaniu lokalnego systemu pieczy zastępczej.
7. Środki z budżetów organizacji pozarządowych.
8. Inne źródła.

MONITORING:

Program Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim określa perspektywy rozwoju pieczy zastępczej w latach 2021-2023. Program ma charakter otwarty i elastyczny. Pojawienie się nowych możliwości organizacyjnych, prawnych czy też zidentyfikowanie nowych potrzeb społecznych będzie uzasadniało uzupełnienie programu o nowe zapisy.

Monitoring programu ma na celu pomiar postępu oraz kontrolowanie, czy wszystkie zaplanowane czynności przebiegają zgodnie z planem na każdym etapie realizacji projektu.

Skuteczna realizacja niniejszego programu będzie uzależniona od dostępności środków finansowych niezbędnych do realizacji zapisów programu, zaangażowania lokalnych zasobów instytucjonalnych we wspólne działania, koordynacji działań i współpracy zainteresowanych podmiotów oraz zaangażowania kandydatów do pełnienia funkcji zawodowych rodzin zastępczych.

EWALUACJA:

Ewaluacja programu będzie przebiegała poprzez zbieranie, analizę i interpretację danych. Uzyskane dane pozwolą na ocenę wartości programu oraz pomogą w dalszym planowaniu, realizacji i rozwoju jego działań. Ewaluacja będzie miała charakter usprawniający i wskazujący kierunki ewentualnych zmian w zapisach programu. Pozwoli na sprawdzenie efektywności i skuteczności przyjętych celów i zaplanowanych do realizacji zadań. Ewaluacja Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023 będzie stanowić podstawę do ewentualnej modyfikacji ujętych w nim celów i zadań lub zdefiniowaniu nowych.

Zakończenie.

Program Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023 został opracowany na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Stanowi on próbę wyznaczenia jak najlepszego kierunku działań w środowisku lokalnym, tak, aby praca nad rozwojem i wspieraniem rodzinnej pieczy zastępczej spełniała wszystkie standardy w tym zakresie.

Działania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Stalowej Woli pełniącego funkcję organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w Powiecie Stalowowolskim od wielu lat koncentrują się na rozwoju tej efektywnej wychowawczo i korzystnej ekonomicznie formy opieki zastępczej.

Zastępcze, rodzinne formy opieki nad dzieckiem są najlepszym rozwiązaniem w sytuacji, kiedy dziecko pozbawione jest możliwości wzrastania i rozwoju w rodzinie naturalnej. Rodziny zastępcze zapewniają bowiem w sposób właściwy potrzeby emocjonalne dzieci: potrzeby miłości, poczucia bezpieczeństwa, akceptacji, przynależności. Ponadto wychowanie w warunkach rodzinnych daje dzieciom pozbawionym opieki przez rodzinę naturalną możliwość wszechstronnego przygotowania się do samodzielnego i odpowiedzialnego życia.

Skuteczna praca z dziećmi kierowanymi do rodzinnej pieczy zastępczej oraz skuteczna praca z rodzinami zastępczymi mająca na celu zapewnienie dziecku właściwej opieki i wychowania w rodzinie zastępczej oraz umożliwienie mu jak najszybszego powrotu do rodziny naturalnej, wymaga zaangażowania i dużej odpowiedzialności ze strony osób otrzymujących wsparcie, jak również ze strony wielu instytucji: samorządów, władz lokalnych, sądów, gmin i ośrodków pomocy społecznej działających na terenie powiatu, poradnictwa rodzinnego, lokalnych organizacji pozarządowych, placówek oświatowych, placówek ochrony zdrowia itp. Tylko przy pełnej współpracy w/w instytucji realizacja programu może być pełna i efektywna.

Istniejące zasoby Powiatu Stalowowolskiego w zakresie opieki nad dzieckiem i rodziną, jak również pieczy zastępczej stanowią solidną bazę umożliwiającą w dużej mierze zaspokajanie występujących problemów społecznych. Niezbędne jest wdrażanie nowych inicjatyw, aby skala problemu dzieci osieroconych i opuszczonych stale malała, aby dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki ze strony rodziców biologicznych lub krewnych zapewnić opiekę i wychowanie w rodzinnej pieczy zastępczej oraz umożliwić jak najszybszy powrót do rodziny naturalnej, a gdy jest to niemożliwe dążyć do uregulowania sytuacji prawnej dziecka poprzez umieszczenie w rodzinie adopcyjnej. Realizacji tego celu służą założenia i zaplanowane działania w ramach Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Stalowowolskim na lata 2021-2023.